

Elbeszélő költemény egy középkori harangról

„Az erős hang kétféle hatást okoz és hagy maga után. Megmozgatja a rekeszizmot, és amikor megszűnik, zúgásának nyomai és jelei maradnak fülünkben. Ilyet figyelhetünk meg, ha egy nagy harang mellett állunk. Miután a harang már teljesen nyugalomba került, a belsők még mindig remeg, és a fülünk hallja a kongást.”

Theophilus Presbyter: Különbéle művészégekéről

„Még soha semmit nem láttam ily tökéletesen megsemmisülni.”

Mary Shelley: Frankenstein

I.

Amelyben megrajzolják körvonalát

*A harang formájáról L. mesternek
először egy szőlődomb jut eszébe,
azután száradni hagyott, megfordított kupa,
azután folyók deltatorkolata.
Alulnézetből megköviült sárkánygyík aranyszeme.
Felülnézetből ugyanez lehunyva. Felülnézetből
csak ritkán, csak kevesek látnak harangot.
L. mesternek a mozdulatlan
harangról a várakozás jut eszébe,
nyomasztó készenlét, felfüggesztett ígéret.
Az első kongásról fiatal kézen a bőrkeményedés.
Az utolsó kongásról az elrugaskodás előtti fájdalomgóc
a gyomorban. Fülre tapasztott tenyér az asztal alatt, lélekharang,
gyászmenet lassú surrogása, megsüppedt sírkövön
hangyák mozgó tintacsíkja. Hangyák spirálmenete
a köpenyen a koronáig. A korona forrasztási vonalánál a bronz,
mint talp körül a feltorlódott, felgyűródött iszap.
Benne van a hang, mint üres foglalatban a kő hiánya.
Van valahol a hang, mint foglalatból kihullott kő a zsebben.*

L. mester egy óriás puha lépteire gondol,
az óriás fején bronzkalapra. Messziről
hallani, hogy kong az óriás kalapja. Megfordított
harangban krampuszok gőzölgő húslevese.
Sírkőre erősített csengő fecsegése. Egy kiáltásra
tátott szájából a hosszú, dermedt nyálcsepp.
Fogatlan szájban a nyelvcsap súlyos függése.
Kék harangvirág. Antikva betűkre gondol L. mester,
díszöb aranyozott motívumaira. Szélre, villámra, viharra.
Visszaverik a kongást a város falai
a sűrű ködben, mintha labdáznának, nekipattan a felhőknek,
eláll az eső. Szinte csönd, lassan térnek vissza
a hajnali neszek a fülbe, egy ablak betörik.
Arra gondol L. mester, hogy a harang: lepkebáb –
elhagyja a hívás a fémet, ami rezzenéstelen
lóg, mint egy akasztott holttest. Mint a férfi
a főtéren, akit felkötöttek, mert részegen megkéselte a féltestvérét,
ahogy bomlik, szagosodik, ugyanazt mondja
egyre hangosabban, egyre artikuláltabban,
míg már nem lehet semmit se csinálni a téren a kiabálásától,
és leemelik. L. mester a kézfejére gondol,
ránéz a kézfejére, hüvelykujján
a szakadt körömre – érzi a bronz hidegét.

Egy ágyúgolyó röpül át a levegőn.
Töredékmásodpercnyi szabadsága láthatatlan.
Nem tudja meg soha: nem egyedül
övé a mozgás, a nézés hatalma. Ki az
éjfekete szülőcsatornán, mélyen
behatolni a várfalba, és ennyi. Ami
másoknak robaj, neki süvítő csönd.

II.

Amelyben nevet kap és életre kel

L. mester nézi a harangot,
és nem lát semmit. Bármerre néz,
szerkesztett egyenesek vezetik
a semmihez,
a haranghoz.

A püspök bal szemfoga hiányzik.
Mikor a szenteltvizet a fémtestre szórja, mintha
üvegszilánkok hullanának a kezéből.

Ez még csak fém, és a víz az, ami lemossa a ridegséget,
és a szó az, ami hatalmat ad a víznek.
Úgy áll a harang a templomhajó közepén, mint egy vádlott,
és olyan profán méltósággal túri a mosdatást, mint egy halott.
L. mester a püspök lassú kézmozdulatait figyel
enyhén oldalra döntött fejjel: csapzott, fekete macska,
sárga szemében merev gyertyaláng: üres figyelem.
A kar Mária-zsoltárt énekel,
a püspök olajos keresztet simít a köpenyre,
ET VERBUM CARO FACTUM EST ET HABITAVIT IN NOBIS ET
VIDIMUS GLORIAM EIUS,
szól a harang bőre.

A püspök azt válaszolja: Szent Theodul, mintha azt mondaná,
kelj fel és járj. Megremeg a szája széle.
L. mester kilép a tekintete mögül, észrevétlenül átbújik a padok alatt,
szentek megnyúlt kutacsa alatt, sáros szegélyű vászonnadrágok
között, párnás talpával könnyedén kisurran a plébániatemplom
ajtaján és rohan tovább. Aki egyszer képes az átváltozásra,
mindig képes az átváltozásra. Szomjas, pocsolyavizet kortyol.
Egy kapualjba heveredik, megül a pára fekete szőrén.

Sosem jó érzés, ahogy kicsúszik a kezéből az irányítás.
Nem jó, hogy a kezéből csúszik ki az irányítás.
Ugyan a püspök is a kezével írta a keresztet a bronzra,
de más az agyag, a viasz kényszerű érintése,

más az olvadt érc fortyogása, a folyamatosan
önmagába zuhanó, önmagával küzdő elem –
először vékony, vörös réteg keletkezik a felszínén,
majd kelések, hólyagok fakadnak ki,
fémcseppeket köp, tüzes gennyet.

1765 őszén bibliai léptékű eső zúdult Nagyszében városára.
A csatornák beteltek, felbőfögték beltartalmuk, hömpölygött
az utcákon a fekete víz: benne kimosott használati tárgyak,
kicsavart bokrok, kaspók, könyvek,
leszakadt szárítókötélbe gabalyodott kandúr –
hullám taraján drágaköves ékszer villanása.

Öt nap után elcsendesedett a vihar. Az erdőszélen,
mint földből kimutató ujjbegy, előtűnt
egy középkori harang koronája.

III. Amelyben testet ölt

*Hazatér az érc a földbe,
erőszakkal, de nem örökre.*

*Földbe ásva és agyagba égve áll a forma már.
Meg-megrándul az üstben a fém, ellenállását a tűz
megtöri. Az ég: bevérző kötőhártya. Egyetlen szíobe,
közös szájba futnak száraz vájatok. Még nem dobog,*

*még nem beszél. Roskad a bronz, zsákmányolt török ágyú,
olvad az egykori akarat, mérges füst emelkedik.
Libbenő tincsről hulló verejték felszisszen
a szenesedő fán. Felgyúlik a körmök alatt a korom.*

*Az arcokon árnyékok hullámverése.
Mormol az olvadó bronz, magának beszél.
A betemetett öntögödör
ellenérv. Mennyi indulat,*

*béklyóba tört, pusztulás
nélkül szemlélhető izzás –
egy didergő fiú vadvirágot csempész a tűzbe.
Elfordul, dolgozik tovább.*

*Hazatér az érc a földbe,
erőszakkal, de nem örökre.*

*Mint gyerekkorában, mikor meggyújtotta szoknyáját
a nővére játékbabájának és a hamut az ágya alá rejtette,
a paplanba duruzsolt mondatok, melyeket magában is imának
hazudott: egy bomlásnak indult ló sörénye, amint belekap*

*a szél, deszkapadlóból szivárgó férfisírás, egy tölgy
odvában a sársűrű sötét: összetevői egy tökéletes rontásnak.
Az az izgalom és félelem most is – gyengéd körmök
csigolyákon –, és ugyanaz a szótlán eltökéltség.*

*Megnyitják a csapokat. Felviláglanak a vájatok.
És az arcok, az arcok a hirtelen fényben!
A lelassult mozdulatsorok! Árnyéktetek boszorkánytánca –
egy pillanatra mindenki látható.*

*Harminc szempár követi:
nyeli el a lángot a talaj, torok az égő vasat.*

*Helyet cserélnek a zajok, ami addig távol volt,
odaront, megnyílik a tér.*

*Hazatér az érc a földbe,
erőszakkal, de nem örökre.*

*A Szellem a föld alatt költözik a harangba:
három nap alatt szállja meg a vaksüket fémét.
Mozgásának a forma, beszédének ő szab határt.
A város mozdulatlan,*

*az utolsó kongásra kiürülnek az utcák.
Eloltják a fényeket, bezárják a nagykaput.
L. mester mélyen alszik.
Álmai lassulnak, kihűlnek:*

IV.

Amelyben szokatlan időben kongatják meg

*a bűne, azt mondják, istenkáromlás vagy istentagadás, nem
egyértelmű, de mindenki hallja a harangzúgásból, mintha
megdolgozatlan rezet vernének, csak élesebb, valami furcsa
utözöngével, nem lehet megragadni, mint mikor a romlott íz
rarakódik az eredetire, de mindenki hallja, rögzítették a harangot
a plébániatemplom legmagasabb tornyába, onnan terjed
ez a megmagyarázhatatlan visszhang: a toronyőr kézfejét
véresre dörzsöli a harangkötél, a macskák gyanúsan
sokat fialnak, kölykeik aránytalan füllel, piros szemekkel
jönnek világra, megszaporodnak az erőszakos bűncselekmények,
a főtéren néhány hónap alatt három embert is kivégeznek, de
egyiküket sem teszik közszemlére, nyilvánvaló, hogy ez nem
az emberi gyarlóság következménye, a hívek félni kezdenek
az istentisztelettől, riasztja őket a latin prédikáció,
ágaskodó imádkozósáskáknak vélik a gyertyákat a félhomályban,
bizalmatlanná válnak a freskók felé, hátha onnan, a fejük felől,
a festményalakok tógája mögül les rájuk az ördög, akiről eddig
nem gondolták, hogy egyszerre több bűvőhelye is lehet,
vagy hogy van mondandója a becsületes hívek számára is,*

*így arra jutnak, meg kell szabadulni a gonosz helytartójától,
először csak városi szóbeszéd, de hamarosan a legtöbben
már teljes bizonyossággal állítják, hogy a gonosz hangért
és vele minden balszerencséért L. mester a felelős,
a városi tanács sokáig jelentéktelen babonának véli
az ügyet, de idővel tarthatatlanná fajulnak a közállapotok, egyik*

éjszaka elfogják L. mestert, az ablaka előtt ül félalomban, mellette félig teli ágytál, nem tesz fel kérdéseket, nem sivalkodik, de nincs is összezavarodva – zárkában akarták őrizni, de amint kiérnek a mezítlábas férfival az utcára, mintha közös szellem szállná meg a kísérőket, a templom felé veszik az irányt, egy szó nem hagyja el a szájukat, felrángatják az öntőmestert a templomtorony lépcsőjén, lábát és kezét megkötözik, a bokájára hurkolt csomót rögzítik a harangnyelv tövéhez, épphogy kilóg a homloka a köpenyből, két egymással ellentétes irányú vektor: a templomtorony az ég felé, L. mester a pokolba le –

akkor egy pillanatra megállnak levegőt venni. Árnykörébe vonja őket a harang. Holdszegélyű, tetovált, ében. Kürtőjéből őszes emberi haj: küklöpsz fogai közül matróz. Mint öntőrvényű bika szügyén billog: karimáján egy L majuszkula.

Három férfi egyszerre cibálni, rángatni kezdi a harangkötelet, az eleinte tompa ütések egyre hangosabbá, élesebbé válnak, a berepedt fejből kicsorgó vér hosszú csíkot fest a harangtest alá, a hangok aztán ismét tompábbak lesznek, ahogy a roncsolódott koponya elveszti minden tartását, mintha csontszilánkokkal teli zsákok csapkodnának egy vályú széléhez – a résztvevők lassan elindulnak hazafelé, az alvókat nem kelti fel az éjjeli harangzás.

Egy ágyúgolyó röpül át a levegőn.
Mint ahogy egy fénysugár, egy felhő,
egy varjú, egy hold: megítél. Élete
egyetlen vonal, mozdulat, szablyaél.
Minden arc, minden fagyott grimasz látható.
Anyaggal azonos az akarat: rombolni és
kihúlni. Ahogy a hó elhagyja, úgy felejt.

V.

Amelyben fény derül nevének jelentőségére

*vándorlásai során megkörnyékezte
Szent Theodult az Ördög*

*tucat hegyes fülű fogas gyerek vidáman
kacagva egy bakkecskét hágott
egyik a szarvát rángatta másik a lábát fogta le
reszketett pihés denevérszárnyuk Theodul pillantására
sovány ráncos ördöggé zártak össze
mázsás heregolyói mint két parittyakő a patás*

lábak között csörögtek mikor megszólalt:

*tehetetlen vagy Theodul hihih hahaha
mezavartam őgyalázatossága a római pápa fejét
varázsbottal kéjhusáanggal paskolgattam
szederjes valagát mást se csinál
őgyalázatossága a római pápa
cirógatja diakónusok vesszőcskéjét
fertőzött magát nevelgeti hihih hahaha*

azt válaszolta Szent Theodul az Ördögnek:

*patás lábad összekötözöm szőrös derekad
összeverem szarvad hegyét lecsiszolom
fekete fogaid visszatolom ínyedbe vörös
híntagod izzó vassal égetem meg
ezt a kiszenvedett bakkecskét megnyúzom
cserzett bőrébe belevarrlak így viszlek
Rómába őszentsége a Pápa színe elé*

és így is tett

*azt mondta a Pápa Szent Theodulnak
a zsákba varrt Ördögöt meglátva:*

*az Ördög mákonya alól felszabadítottál
Jézus Krisztus egyházát megmenekítetted
a gonosz kezétől jutalmad ez a bronzharang
mely az evangélium ígéjének hírnöke
kötözd a megcsonkított Lucifer hátára
hadd cipelje gyöngye lépteit kísérje
harangkondulás betört hátán a súly
emlékeztesse a kereszt súlyára kényszerű
kínjai a megváltó vállalt szenvedésére*

és így is lett

1849 márciusában
Nagyszeben bevétele után
kirámolták a plébániatemplomot.
A Szent Theodul harangból
öntött ágyú felett (akkorra már senki nem
emlékezett erre a névre;
lemosta az eső, lecsiszolta a földmozgás)
keresztet vetettek,
felkoszorúzták.

VI.
Leonardus mester monológja

*A nevem Leonardus,
apám neve Leonardus,
Nagyszeben városában
bronzöntés a mesterségem,
két fiam született,
mindkettőt kitanítottam,
feleségemet két télrel ezelőtt
elvitte a láz,
apám nevét az én nevem őrzi
a harangokon
és eddigi életem legszebb munkáján,
egy bronz keresztelődmedencén,
de akárhány öntvénybe
mintázom bele magam,
lélekre nem lehet írni,
hangot nem lehet szignózni.
Írni, olvasni nem tudok, számomra
az U kehely, az I szálfá, az S vízisikló,
egyedül az L betűt ismerem.
Születésem pontos időpontját
nem tudom, nyárvégi napnak mondják,
az Úr 1439. évében
életem 44. évébe lépek,
akárhogy számolom,
lassan közeledik
öregségem korszaka.*

*A nevem Leonardus,
apám neve Leonardus,
apámat rövid betegség után serdülő koromban
érte a halál, nem az első
és nem az utolsó, amit közelről láttam,
nem félek a haláltól,
de néha felriadok álmomból,
és rövid ideig nem tudom, hol vagyok,
olyankor úgy érzem,
valaki megérintette a homlokom.
Amikor elkészül egy munkám,
néhány napig félrebeszélek,
rossz helyre teszek vissza tárgyakat,
túl erősen harapok a kanálra,
nem találok a helyem a házban.
Gyakran járok mezítláb,*

*mint a kérges talpú szerzetesek,
szűkszavúinak mondanak.*

*A nevem Leonardus,
apám neve Leonardus,
mesterember vagyok,
az Úr tervei ismeretlenek előttem.
Nem tudom, miért van vihar,
csecsemőhalál, nem tudom,
egyik évben miért nem nő a termés,
másikban miért van bőség.
Nem tudom, mikor
és hogyan válik a harang
az Úr eszközévé,
miként lesz
a hideg ércből az Ige forrósága.
Ahogy egy kovács sem ismeri
a kiontott vér szagát,
csak a penge élet,
a markolat érdességét,
úgy én sem tudom,
hogyan lehet Istent
belevezetni az anyagba,
csak azt, miként kell
megtörni az érc akaratát,
elpusztítani ellenállását.*

*A nevem Leonardus,
apám neve Leonardus,
talán utolsó munkámon dolgozom,
tavasz van,
fellazult a talaj a kemény fagyok után.
Három napja öntöttük meg a harangot,
három napja hűl betemetve – mint
kamaszkoromban, mikor
elástam egy kutyadögöt
és megvártam, hogy csak azt
hagyja meg a föld,
ami lényeges. Most csönd van.
Ha majd megszólal,
ott leszek minden fülkagylóban,
minden beszélgetésben,
minden alvásban,
a toronyór mellkasának zúgásában –
titokban.*

VII.

Amelyben biztonságba helyezik

*A Szent Theodul harangot, melynek hangját csak
hasonlatokkal lehet megközelíteni*

(úgy mint:

*haszonállatok felgyűlt némaságának kirobbanása,
napfény csikorgása pipacsszirmokon),
elássák*

a közelgő török betöréstől tartva:

*csörlők és kötelek segítségével eresztik le
a hatalmas fémtestet a templomtoronyból.*

*Ott földelik el, ahol másfél évtizeddel korábban
az öntőgödrt megásták.*

Mellé temetik a nyelvét.

Ami ezután történik:

*egy Mihály névre hallgató, tíz év körüli inasfiú elcseni
az apja féltve őrzött kendőjét –
kamaszkori, korán elhunyt szerelmétől maradt hátra –,
és a nadrágjába rejti,*

*a városi törvényszék egyik tekintélyes bírójának
felesége, Katalin gyönyörű álmot lát, melyben
galamb képében V. László király udvarába látogat, ahol
a rossz alvók álomba burukkolását jelölik ki feladatául –
verejtékezve ébred, hátában szárnytövek viszketésével,*

*egy Adorján névre keresztelt, fiatal diakónus,
aki a szebeni prépostság egyik legígéretesebb tanulója,
hirtelen kétségbeesésében kitépi
a teljes intim szőrzetét, majd
hosszan, csendesen sír,*

egyszóval

*Nagyszeben lakosságán úrrá lesz
egy szokatlan, nyomasztó és nehezen megragadható
érzés, valami nagy-nagy könnyűség,
ami talán a lebegés érzetére hasonlít a leginkább,
és amihez a szabadság szó illik a legjobban:*

*hogy mindaz, amit korábban cselekedtek,
és amit most és ezután is cselekedni fognak,*

*hogy a szokásaik, a vágyaik, a döntéseik mind,
mind megszabadultak valami láthatatlan ballasztól,
amit ezelőtt nem vettek észre,
vagy amiről egyszerűen nem vettek tudomást,*

vagyis,

*hogy Isten
elfordította tőlük
a tekintetét.*

Egy ágyúgolyó röpül át a levegőn.

Lassan véget ér a röpte.

Elhagyja a mozdulatlan hadtesteket,
elszáll Bem tábornok kopaszodó fejtetője felett,
átrepül az ellenség védvonalán, és
becsapódik.

Gyulafehérvár erődjének kőfala megremegek.
Csempére hull egy piperetükör.
Szétfutnak rajta
– öreg, kopár gyertyán ágai –
a repedések.